

UMUMTA'LIM MAKTABLARI O'QITUVCHILARINING EKOLOGIK SAVODXONLIGINI ETNOPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Xurramov I.A.

*A.Avloniy nomidagi pedagogik milliy mahorat instituti
Ilmiy kotibi, p.f.f.d., (PhD)*

Tayanch so'zlar: ekologik savodxonlik, entropedagogik yondashuv, madaniy meros, tabiiy resurslar, ekologik muammolar, ekologik ong va qadriyatlar.

Ключевые слова: экологическая грамотность, этнопедagogический подход, культурное наследие, природные ресурсы, экологические проблемы, экологическое сознание и ценности.

Key words: ecological literacy, ethnopedagogical approach, cultural heritage, natural resources, ecological problems, ecological consciousness and values

Резюме:

Ushbu maqolada o'qituvchilarning ekologik savodxonligini oshirishda etnopedagogik yondashuvning ahamiyati o'rganilgan. Mahalliy ekologik urf-odatlar va qadriyatlar asosida ekologik ta'lim berish innovatsion metodlarni taklif qiladi, bu esa yosh avlodning tabiatni asrashga bo'lgan mas'uliyatini kuchaytiradi va jamiyatning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Резюме:

В данной статье исследуется важность этнопедagogического подхода в повышении экологической грамотности учителей. Основанный на местных экологических традициях и ценностях, данный подход предлагает инновационные методы экологического образования, что способствует укреплению ответственности молодого поколения за охрану природы и вносит вклад в устойчивое развитие общества.

Summary:

This article explores the importance of the ethnopedagogical approach in enhancing teachers' ecological literacy. It proposes innovative methods for ecological education based on local ecological traditions and values, which strengthen the responsibility of younger generations for environmental conservation and contribute to the sustainable development of society.

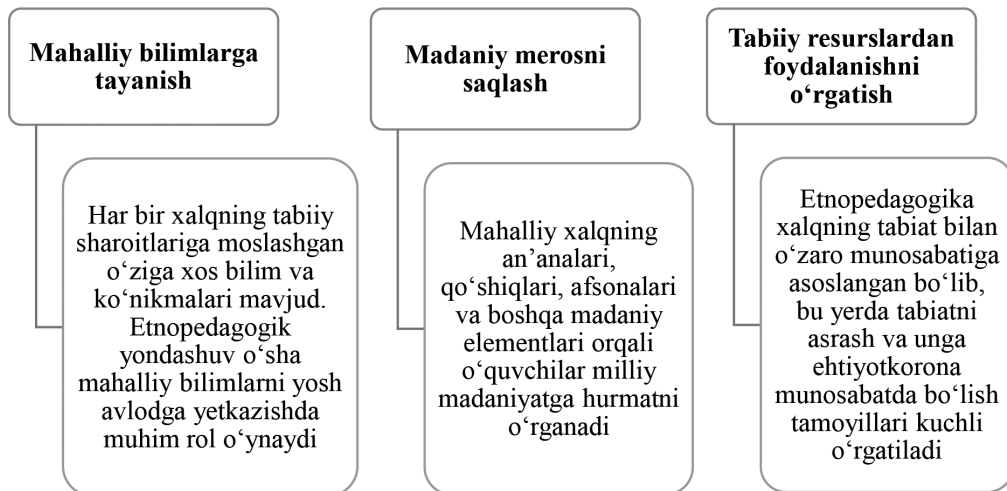
Kirish. O'qituvchilarning ekologik savodxonligi jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ushbu maqola umumta'lim maktablari o'qituvchilarining ekologik savodxonligini oshirishda etnopedagogik yondashuvning samaradorligini o'rganishga qaratilgan. Etnopedagogika mahalliy xalqning madaniyati, urf-odatlarini, va tabiat bilan munosabatlarini o'rganish orqali

ekologik ta'lim berishning innovatsion usullarini taklif qiladi. Shuningdek, milliy qadriyatlar asosida ekologik tarbiya metodlarini joriy qilish, maktablarda samarali natijalarga erishish imkonini beradi.

Etnopedagogik yondashuv – bu xalqning milliy an'analari, madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlariga asoslangan holda ta'lim va tarbiya berish metodologiyasi. Etnopedagogika jamiyatning asrlar davomida shakllangan bilimlari va tajribasini tarbiyaviy jarayonga qo'shish orqali yosh avlodning madaniy, axloqiy va axborot qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bu yondashuv shuningdek quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

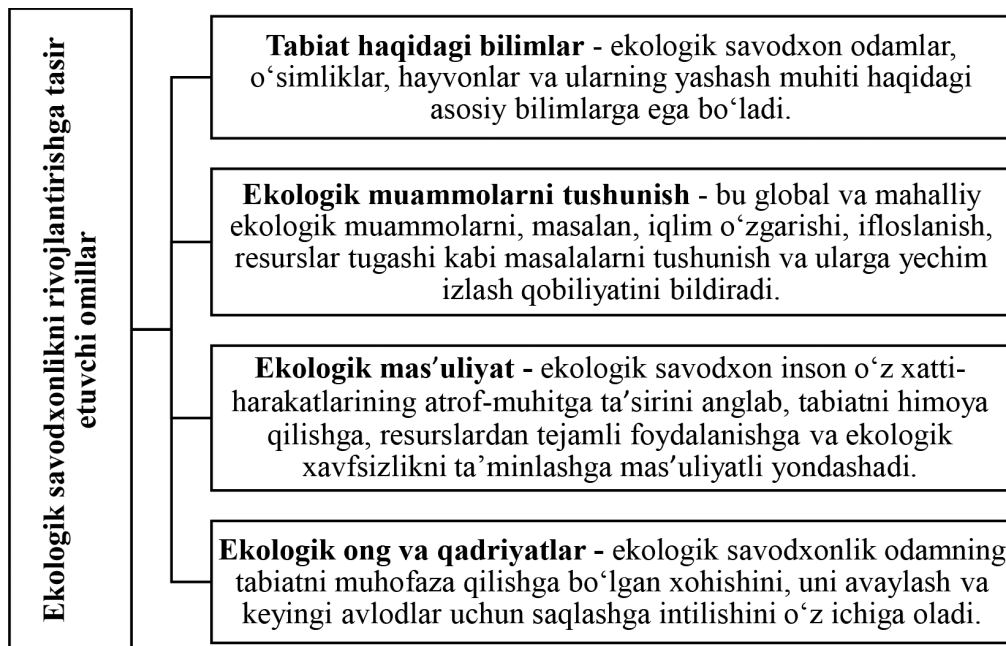
Etnopedagogik yondashuv milliy qadriyatlarni ekologik ta'lim jarayoniga kiritish orqali o'quvchilarda nafaqat ekologik savodxonlikni, balki o'z madaniy meroslariga bo'lgan hurmatni ham kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ekologik savodxonlik – bu insonning atrof-muhit, tabiat va ularning bir-biri bilan o'zaro bog'liqligi haqidagi bilim va tushunchalariga ega bo'lishi, shuningdek, tabiatni asrash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muammolarga nisbatan mas'uliyatli munosabat ko'rsatish qobiliyatidir.

Ekologik savodxonlik ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u yoshlarda ekologik madaniyat va ongni shakllantirishga yordam beradi. Bu jamiyatni barqaror rivojlanishga yo'naltirish, tabiat bilan uyg'un hayot kechirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarning asosidir.

Asosiy qism

Tadqiqotda eksperimental va nazariy yondashuvlar qo'llanilgan. Eksperimental va nazariy yondashuvlar ilmiy tadqiqotlarning asosiy uslublaridan bo'lib, ular turli fanlarda keng qo'llaniladi. Ularning har biri tadqiqot obyektini

turli tomondan o‘rganish va yangi bilimlar olishda yordam beradi. Keling, bu yondashuvlarning mohiyatini ko‘rib chiqamiz:

Eksperimental yondashuv – bu real sharoitda kuzatish va tajriba o‘tkazish orqali ma’lumotlar yig‘ish va tadqiqot obyektining xususiyatlarini o‘rganish usuli. Eksperiment olimga obyekt yoki jarayonni bevosita sinab ko‘rish, uning ustidan nazorat o‘rnatish va uni o‘zgartirib, natijalarni baholash imkoniyatini beradi.

Nazariy yondashuv – bu mavjud bilimlar va farazlarni tahlil qilish, tushunchalar, model va nazariyalarni ishlab chiqish orqali muammoni o‘rganish usuli. Nazariy yondashuv ko‘proq mantiqiy xulosalarga, matematik modellashtirishga va tushunchalarni rivojlantirishga asoslanadi.

Ko‘plab ilmiy tadqiqotlarda eksperimental va nazariy yondashuvlar bir-birini to‘ldiradi. Dastlab nazariy faraz ishlab chiqiladi, keyin u eksperimental sinov orqali tekshiriladi. Yoki, aksincha, eksperimentdan olingan natijalar asosida yangi nazariy konsepsiyalar ishlab chiqilishi mumkin. Eksperimental yondashuv real kuzatuvlar va o‘lchovlar orqali aniq ma’lumotlar olishga asoslanadi, nazariy yondashuv esa farazlarni ishlab chiqish va tahlil qilish orqali yangi bilimlarni shakllantiradi. Ilmiy tadqiqotlar ko‘pincha bu ikki yondashuvni birlashtirgan holda olib boriladi, chunki ular bir-birini to‘ldiradi va mukammal natijaga erishishga yordam beradi.

Etnopedagogik tadqiqot metodlari, jumladan, mahalliy ekologik urf-odatlar va qadriyatlarni o'rganish, o'qituvchilar bilan suhbatlar, o'quv jarayoniga kirishilgan kuzatuvlar asosida ekologik savodxonlik darajasi baholanadi. Eksperimental guruhlar tanlanib, ularning ekologik bilimlarini oshirish bo'yicha maxsus dasturlar joriy qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarga ekologik tarbiya berish jarayonida etnopedagogik uslublar qo'llaniladi.

Mahalliy ekologik urf-odatlar va qadriyatlarni o'rganish ekologik savodxonlik va barqaror rivojlanish uchun muhimdir. Har bir jamiyatning ekologik an'analari va qadriyatlari tabiat bilan muvozanatda yashashni ta'minlash, resurslardan oqilona foydalanish va kelajak avlodga sog'lom atrof-muhitni qoldirishga yo'naltirilgan. Mahalliy urf-odatlar va qadriyatlar ekologik barqarorlikning tabiiy qismiga aylanib, tabiatga nisbatan hurmatni shakllantiradi. Mahalliy ekologik urf-odatlar va qadriyatlar qanday ahamiyatga ega? Ko'pgina millatlarda tarixan shakllangan urf-odatlar tabiiy resurslardan ehtiyotkorona foydalanishga asoslangan. Masalan, o'rmonlarni muhofaza qilish yoki muayyan hayvon yoki o'simlik turlarini himoya qilish bo'yicha urf-odatlar atrof-muhitni asrashga qaratilgan qadriyatlarni ko'rsatadi. Mahalliy qadriyatlar ko'pincha qishloq xo'jaligi, baliqchilik yoki chorvachilik kabi sohalarda tabiiy resurslardan foydali foydalanish yo'llarini o'rgatadi. Suvni tejash bo'yicha qadriyatlar suv tanqisligi bo'lgan hududlarda alohida ahamiyatga ega bo'lgan. Mahalliy e'tiqodlar, afsonalar va dostonlar tabiatning muqaddasligini, unda yashovchi mavjudotlarning qadrini va tabiat bilan uyg'un yashashni targ'ib qiladi. Bu qadriyatlar, ayniqsa, qishloq joylarida, aholining tabiat bilan yaqin munosabatini mustahkamlaydi.

Tadqiqot natijalari o'qituvchilar ekologik savodxonligini etnopedagogik yondashuv orqali rivojlantirish bo'yicha ijobiy natijalarni ko'rsatadi. Eksperimental guruhdagi o'qituvchilarning ekologik bilim darajasi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli ravishda oshganligini ko'rsatadi. Etnopedagogik materiallar yordamida ekologik mahoratlarni shakllantirish o'qituvchilar va o'quvchilarning tabiatni muhofaza qilish mas'uliyatini kuchaytirishda samarali ekanligi kuzatiladi. Olingan natijalar asosida o'qituvchilar ekologik savodxonligini oshirishda etnopedagogik yondashuv muhim rol o'ynashini aniqladik. Ushbu yondashuv mahalliy ekologik madaniyatni qo'llab-quvvatlash va tabiiy resurslarni asrab-avaylashga yo'naltirilgan bo'lib, ekologik tarbiya tizimining yaxlit va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, etnopedagogik ta'lim o'quvchilarning ekologik ongini shakllantirishda ham ahamiyatga ega. Kelgusidagi tadqiqotlarda ushbu yondashuvning turli hududlar va milliy madaniyatlarga moslashtirilgan usullarini o'rganish mumkin bo'ladi.

Xulosa. Ushbu maqola umumta'lim maktablari o'qituvchilarining ekologik savodxonligini oshirishda etnopedagogik yondashuvning samaradorligini o'rganishga qaratilgan. Etnopedagogika milliy qadriyatlar, urf-odatlar va xalqning madaniyati orqali ekologik ta'limni berish metodologiyasi sifatida tanitiladi. Milliy qadriyatlarni ekologik ta'limga qo'shish orqali o'quvchilarda ekologik savodxonlik va o'z madaniy meroslariga hurmat shakllanadi. Ekologik savodxonlik insonning atrof-muhit haqidagi bilimlari va tabiatni himoya qilishdagi mas'uliyatini oshiradi, bu esa barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biridir.

Tadqiqotda eksperimental va nazariy yondashuvlar qo'llanildi. Eksperiment orqali o'qituvchilarning ekologik savodxonligini oshirish maqsadida maxsus dasturlar joriy qilindi. Etnopedagogik yondashuv yordamida ekologik ta'lim jarayonida mahalliy ekologik urf-odatlar va qadriyatlarni o'rganish, o'qituvchilar va o'quvchilarning tabiatga nisbatan hurmatini kuchaytirishda sezilarli natijalarga erishildi. Eksperimental guruhdagi o'qituvchilarning ekologik bilim darajasi nazorat guruhiga nisbatan oshdi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, etnopedagogik yondashuv o'qituvchilarning ekologik savodxonligini oshirishda samarali metod sifatida muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuv nafaqat ekologik bilimlarni oshirishga, balki milliy madaniyatni ham qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu yondashuv turli hudud va milliy madaniyatlarga moslashtirilishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Saidov A.A. Etnopedagogika va uning amaliyoti. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat Ilmiy Noshriyoti, 2019. – 145 b.
2. Abdullayev Sh.R. Ekologik ta'lim va tarbiya asoslari. Toshkent: Fan va Texnologiya Noshriyoti, 2020. – 210 b.
3. Karimova M.N. Barqaror rivojlanish: ekologik savodxonlikni oshirish yo'llari. Toshkent: Iqtisodiyot va Huquq Noshriyoti, 2021. – 175 b.
4. Mirzayev O.T. Milliy qadriyatlar va ekologik ta'lim. Samarqand: Zarafshon Noshriyoti, 2018. – 188 b.
5. Xodjayev N.M. Ekologik barqarorlik va o'qituvchilarni tayyorlash. Farg'ona: Farg'ona Universiteti Noshriyoti, 2022. – 205 b.
6. Sobirov J.B. Etnopedagogik yondashuvlar va ekologik madaniyat. Buxoro: Buxoro Davlat Universiteti Noshriyoti, 2017. – 163 b.
7. Nazarov R.H. Ekologik ta'limni takomillashtirishning metodologik asoslari. Toshkent: Ma'naviyat Noshriyoti, 2023. – 196 b.
8. Rasulov K.S. O'zbekistonning ekologik muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Noshriyoti, 2019. – 134 b.
9. Ismoilova D.Sh. Maktablarda ekologik savodxonlikni oshirish metodlari. Nukus: Qoraqalpog'iston Noshriyoti, 2020. – 152 b.
10. Ergashev M.B. O'qituvchilarni ekologik tarbiyaga yo'naltirishning zamonaviy usullari. Toshkent: Sharq Noshriyoti, 2021. – 180 b.